

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Α΄

Μνημόσυνο

Ένα έτος από την κοίμησή του
21 Δεκεμβρίου 2008

Μητροπολίτης Κωνσταντίας - Αμμοχώστου
Βασίλειος

*«Κλίνω εύλαβῶς τὸν αὐχένα καὶ ἀναλαμβάνω τὸν βαρύν
τῆς ἀποστολῆς μου κλῆρον ἐν πλήρει ἐπιγνώσει τῶν ἀδυναμιῶν
μου καὶ ἐν τῇ συνειδήσει ὅτι ὁ Ἀρχιεπισκοπικὸς οὗτος θρόνος
οὐχὶ δόξης καὶ μεγαλείου καθέδρα, ἀλλὰ Γολγοθὰς μαρτυρίου
γενήσεται μοι».*

Ὁ ἀείμνηστος Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Α΄, τοῦ
ὁποίου τελοῦμε σήμερα τὸ μνημόσυνο, ἕνα χρόνο μετὰ τὴν εἰς
Κύριον ἐκδημία του, μὲ τοὺς πιὸ πάνω λόγους ἀνελάμβανε τὴν
Ἀρχιεπισκοπία στὶς 13 Νοεμβρίου τὸ 1977. Οἱ λόγοι αὐτοὶ
ἀποτελοῦν μία ἀπλή διαπίστωση ποὺ πηγάζει μέσα ἀπὸ τὴν
παρατήρηση καὶ τὴν ἐμπειρία τῶν ἐκκλησιαστικῶν
πραγμάτων. Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου εἶναι ἐξόχως
διδασκτικὴ ἐπὶ τούτου. Λαμβάνοντας, ἐν τούτοις, ὑπ’ ὄψη τὰ
δεδομένα τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς του διακονίας, καθὼς καὶ τὶς
ἱστορικὲς συνθῆκες, μέσα στὶς ὁποῖες κλήθηκε νὰ
δραστηριοποιηθεῖ, οἱ ἴδιοι αὐτοὶ λόγοι μπορεῖ νὰ φανερώσουν
ἐνόραση, κατὰ τὴ φιλοσοφικὴ παρατήρηση, ἢ καλύτερα,
προφητικὴ ἐνόραση, κατὰ τὴ θεολογικὴ διάσταση.

Ἀπὸ τὸ βιογραφικὸ του ἀείμνηστου Ἀρχιεπισκόπου θὰ
διακρίνουμε καὶ θὰ ἀναφέρουμε χαρακτηριστικὲς πτυχὲς ποὺ
ξεδιπλώνουν τὴν ἐκκλησιαστικὴ του πορεία, πορεία ποὺ δὲν
ὑποτάσσεται στὴ νομοτέλεια τῆς τύχης, ἀλλὰ φανερώνεται ἢ
καθοδηγοῦσα πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὅσα θὰ

ἀναφέρω γιὰ τὴν αἰώνια μνήμη του, τὸν ἀδικοῦν, γιὰτὶ ἡ προσφορά του πρὸς τὴν Ἐκκλησία εἶναι μεγάλη καὶ χρειάζεται ἐπισταμένη μελέτη καὶ ἀξιολόγηση.

Ἀπὸ μικρὴ ἡλικία εἰσήλθε ὡς δόκιμος στὴν Ἱερὰ Μονὴ Κύκκου. Μετὰ τὶς ἐγκύκλιες σπουδές του στὸ Μοναστήρι καὶ στὸ διπλανό μας Παγκύπριο Γυμνάσιο, ἀκολούθως δὲ τὶς φιλοσοφικὲς καὶ θεολογικὲς πανεπιστημιακὲς του σπουδές στὴν Ἀθήνα, χειροτονήθηκε πρεσβύτερός καὶ προεχειρίσθη ἀρχιμανδριότης τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κύκκου το 1961. Τὸ 1968 ἐξελέγη καὶ χειροτονήθηκε εἰς Ἐπίσκοπον μὲ τὸν τίτλο τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Κωνσταντίας καὶ διακόνησε ὡς Χωρεπίσκοπος ὑπὸ τὸν ἀείμνηστο Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο Γ'. Τὸ 1973, μετὰ τὰ γνωστὰ γεγονότα τῆς καθαιρέσεως τῶν τριῶν Μητροπολιτῶν ἀπὸ τὴ Μείζονα Σύνοδο, ἐξελέγη ὡς Μητροπολίτης Πάφου. Τὸ ἔτος 1977 ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, διαδεχόμενος στὸν Ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο τὸν Ἀρχιεπίσκοπο καὶ Ἐθνάρχη Μακάριο. Ὅταν πλέον ἐξεμέτρησε τὸ ζεῖν κατὰ τὸ περασμένο ἔτος, εἶχε συμπληρώσει ἤδη μία μακρὰ καὶ καρποφόρα ἀρχιερατεία.

Οἱ πτυχὲς αὐτὲς τοῦ βίου τοῦ ἀείμνηστου Ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου Α' λαμβάνουν τὴ βαρύτητά τους καὶ ἀποκτοῦν ἰδιαίτερη σημασία μόνο ἂν ἐνταχθοῦν στὸ ἐκκλησιαστικό, στὸ ἱστορικό, στὸ πολιτικό καὶ στὸ ἐθνικὸ πλαίσιο τῆς ἐκκλησιαστικῆς του πορείας. Ὑπενθυμίζουμε: μόλις τὸ 1960 ἡ Κύπρος, μετὰ ἀπὸ τὸν ἐθνικὸ - ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τοῦ '55-59, ἀποκτᾷ τὴν ἀνεξαρτησία της καὶ δημιουργεῖται ἡ Κυπριακὴ Δημοκρατία. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ἐκλέγεται καὶ Πρόεδρος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Τὸ 1963 ἔχουμε τὴν πρώτη ἀνταρσία τῶν Τουρκοκυπρίων. Τὸ 1973 συμβαίνουν τὰ διαδοχικὰ τραγικὰ γεγονότα τῆς λεγόμενης καθαιρέσεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου ἀπὸ τοὺς τρεῖς καθαιρεθέντες ἀπὸ τὴ Μείζονα Σύνοδο Μητροπολίτες Πάφου, Κιτίου καὶ Κυρηνείας. Τὸ 1974 τὸ πραξικόπημα καὶ στὴ συνέχεια ἡ εἰσβολὴ

τραυματίζουν τὴν καρδιά τῆς Κύπρου καὶ κάθε υἱειῶς σκεπτομένου ἕλληνα Κυπρίου. Τὸ 1977 ἐπέρχεται ὁ θάνατος τοῦ Ἐθνάρχῃ Μακαρίου καὶ ἡ Κύπρος αἰσθάνεται ὀρφανὴ ἀπὸ τὸν πνευματικὸ καὶ ἐθνικὸ τῆς ἡγέτη. Βίοι παράλληλοι, θὰ λέγαμε. Ὁ Χρυσόστομος Κυκκώτης, εἴτε ὡς ἀδελφός τῆς Μονῆς, εἴτε ὡς Χωρεπίσκοπος, εἴτε ὡς Μητροπολίτης Πάφου, δὲν ἦταν «ἀπὸ μακρόθεν ἐστῶς καὶ θερμαινόμενος» ἀπέναντι στὰ γεγονότα ποὺ διαδραματίζονταν, ἀλλὰ συμμετεῖχε ἐνεργῶς, ἀποβαίνοντας πολύτιμος συνεργάτης καὶ συμπαραστάτης τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου. Ἔτσι, μπορούμε νὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι, ὅταν ἡ Ἐκκλησία τὸν κάλεσε νὰ ἀναλάβει τὴν διακυβέρνηση τῆς θείας ὀλκάδας, ἦταν ἔτοιμος καὶ ὠριμος γιὰ τὸ ὑψηλὸ αὐτὸ ἔργο.

Ἐπομένως, ὅλα αὐτὰ θὰ ἦταν ἀπλὴ προσωπικὴ ὑπόθεση ἂν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Α' δὲν διακονοῦσε τὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι μία ἀπραγματοποίητη ὑπόθεση, γιατί δὲν θὰ ἦταν ἀντιθέτως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος ἂν δὲν ἀνῆκε στὴν Ἐκκλησία καὶ εἰδικότερα στὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου. Ἡ προσωπικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ πορεία τοῦ ἀποκτᾶ νόημα ποὺ ξεπερνᾶ τὰ ὅρια τῆς ἀτομικότητας γιατί, ἀφ' ἑνὸς μὲν, ἐντάσσεται μέσα στὰ συγκεκριμένα ἱστορικὰ πλαίσια καὶ ζητήματα ποὺ ἀπασχόλησαν τὴ δική του πορεία ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου, ἀφ' ἑτέρου δέ, γιατί κλήθηκε, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος τόνισε στὸν ἐνθρονιστήριό λόγο του, νὰ διαδεχθεῖ τὴ μεγάλη ἡγετικὴ μορφή τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου.

Μέσα ἀπὸ τὰ σημαντικὰ καὶ ἀπαράμιλλα σὲ ἀξία καὶ θεολογικὴ καὶ φιλολογικὴ ἔννοια κείμενα τριῶν ἐνθρονιστήριων λόγων του, ὡς Χωρεπισκόπου Κωνσταντίας (1968), ὡς Μητροπολίτη Πάφου (1973) καὶ ὡς Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου (1977), ποὺ μᾶς κατέλειπε ὡς ὑψηλὴ πνευματικὴ παρακαταθήκη, φανερόνεται ἡ συνείδηση ποὺ εἶχε ὡς Ἱεράρχης, ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ τί εἶναι Ἐκκλησία καὶ ποῖος ὁ ρόλος καὶ ἀποστολὴ τῆς μέσα στὸν κόσμον, ἀφ' ἑτέρου δε, τὸ πῶς ὁ

ἴδιος, εἴτε καὶ ὁ ὁποιοσδήποτε ἄλλος κληρικός, ὅταν δέχεται τὴν κλήση ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ ἐργασθῆι στὸν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου, πρέπει νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ βιώνει τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐμπειρία. Ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιπρόσθετα, δὲν εἶναι μία θεωρητικὴ προσέγγιση, ἀλλὰ ἐντάσσεται ἐντὸς τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου ὅπου δραστηριοποιεῖται.

α) *Τι εἶναι ἡ Ἐκκλησία.* Κατ' ἀρχὴν, γιὰ τὸν ἀείμνηστο ἀρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο, ὁ κάθε ἕνας ποὺ δέχεται τὴν ὑψηλὴ καὶ δυσβάστακτη κλήση τοῦ Θεοῦ, αὐτὸν ποὺ δέχεται νὰ ἄρει τὸ ζυγὸ τοῦ Κυρίου γιὰ νὰ διακονήσῃ τὴν Ἐκκλησία Του, πρέπει νὰ τὴν προσεγγίζει μὲ τὸν ἴδιο φόβο καὶ σεβασμὸ ποὺ ἔδειξε ὁ Μωϋσῆς ὅταν πλησίασε τὴν καιόμενη καὶ μὴ φλεγόμενη βάτο, ὅταν μάλιστα ὁ Θεὸς τὸν κάλεσε νὰ βγάλῃ τὰ παπούτσια του, γιὰτὶ ὁ τόπος ποὺ βρισκόταν ἦταν ἅγιος. Ἐξ ἄλλου ἡ κλήση τοῦ ὁποιοσδήποτε κληρικοῦ, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐκείνη τοῦ Ἐπισκόπου, εἶναι παρόμοια μὲ τὴν κλήση τῶν προφητῶν, γι' αὐτὸ ὁ λόγος του πρέπει νὰ εἶναι λόγος Εὐαγγελίου, λόγος προφητικός. Δὲν λησμονοῦσε, ὁ ἀείμνηστος, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι θεῖο καθίδρυμα ποὺ ἔχει κεφαλὴ τὸν Χριστό. Ὁ Κύριος εἶναι ὁ ἰδρυτὴς καὶ αὐτὸς τὴν ἀγίασε μὲ τὸ αἷμα τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἐπανελάμβανε τὸ τοῦ Κυρίου, «οὐκ ἤλθον διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ τοῦ κόσμου». Αὐτὴ ἡ πραγματικότης ἐπαυξάνει τὴν εὐθύνη ἀπέναντι στὴν Ἐκκλησία κατὰ ποικίλους τρόπους.

β) *Εὐθύνη γιὰ τὴ διαφύλαξη τῆς ὀρθοδοξίας τῆς πίστεως.* Ὁ ἀείμνηστος ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος δὲν παρέλειπε νὰ ἐπαναλαμβάνει μὲ εὐθύτητα καὶ θάρρος τὴν εὐθύνη τοῦ ποιμένος τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴ διαφύλαξη τῆς ἀποστολικῆς πίστεως καὶ παραδόσεως. Ὁ κληθεὶς ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ ποιμάνει τὴ λογικὴ ποιμνὴ τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ γνωρίζει ὅτι ἡ πίστη εἶναι ἡ ὁδὸς σωτηρίας, γι' αὐτὸ, ἐξ ἀντικειμένου μὲν, «ὀρθοτομοῖ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας», ἐξ ὑποκειμένου δὲ, καθιστᾷ τὴν πίστη προσωπικὸ βίωμα καὶ ἐμπειρία. Ἔτσι,

διακήρυττε: «Πρῶτόν μου μέλημα ἡ ἀπαρασάλευτος προσήλωσις, ἡ ἄγρυπνος περιφρούρησις καὶ διδασκαλία τῆς πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποκαλυφθείσης ἐν τῷ ἐνανθρωπήσαντι Χριστῷ θείας ἀληθείας, ὡς αὕτη ὑπὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων εἰς ἡμᾶς παρεδόθη καὶ ἐν ταῖς ἑπτὰ Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις, ὑπὸ τῆς πνευματοφόρου Ἐκκλησίας, εἰς δόγματα διευτυπώθη. Τὴν ὀρθόδοξον ταύτην πίστιν ὑπηρετήσω πάση δυνάμει καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἐμαυτὸν πρωτίστως ἀναλώσω καὶ κινδυνεύουσαν ὑπερασπιῶ ἀντὶ πάσης θυσίας, οὐδὲ τῆς ζωῆς μου φειδόμενος» (Ἀπ. Βαρνάβας, 1977, σέλ. 475).

γ) Ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ σωτηρία καὶ τὴν πνευματικὴν προαγωγὴν τοῦ ποιμνίου. Κατ' ἐξοχὴν ἀποστολὴ τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας μέσα στὸν κόσμον εἶναι ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴ τὴν ἀποστολὴν διακονεῖ καὶ ὁ ὑπεύθυνος ποιμένας. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καλεῖται νὰ γίνῃ Ἐπίσκοπος, μὲ τὴν ἐτυμολογικὴν ἔννοια τοῦ ὄρου, δηλαδὴ αὐτὸς ποὺ εἶναι συνεχῶς ὁ σκοπὸς καὶ παραμένει στὶς ἐπάλλξεις γιὰ νὰ προστατεύει τὸν καθένα ὀνομαστικὰ ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς κινδύνους. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα κατανοοῦνται οἱ ἴδιοι οἱ λόγοι του: «Τὰς τραχείας ὁδοὺς λειανῶ καὶ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην διευρύνω, ἵνα πλείονες σωτηρίας τύχωσιν» (Ἀπ. Βαρνάβας, 1977, σέλ. 476). Οἱ κίνδυνοι ἀπὸ τοὺς ὁποίους διαφυλάσσει ὁ ποιμένας καὶ ἐπίσκοπος τοὺς πιστοὺς εἶναι, ἀφ' ἑνὸς μὲν, ἡ ἁμαρτία ποὺ ἔχει ρίζαν τὸν ἐγωισμόν καὶ τὴν ἀθέτηση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἡ παρέκκλιση ἀπὸ τὴν ὀρθοδοξίαν τῆς πίστεως καὶ ἡ ἀποδοχὴ αἰρετικῶν φληναφημάτων.

Μπορῶ νὰ πῶ ὅτι τὸν ἀείμνηστο Ἀρχιεπίσκοπο τὸν ἀπασχολοῦσε ἔντονα τὸ ζήτημα αὐτό καὶ ἀγωνιοῦσε βλέποντας τὴν ἐκκοσμικέυσιν νὰ κατακτᾷ ὅλο καὶ περισσότερο ἔδαφος στὴν κοινωνία, βλέποντας τὴν ὑλιστικὴν θεώρησιν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐκτοπίζουν τὴν πίστην στὸν Θεόν, βλέποντας τὴν ἐμφανὴ παραγνώρισιν τῶν διαφόρων ἀξιών ποὺ καθιστοῦν τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωπον καὶ πραγματικὴν εἰκόνα τοῦ

Θεοῦ, βλέποντας τὴν ἀδιαφορία ἔναντι τῆς ἱστορίας ποὺ διδάσκει καὶ θέτει τὶς ὑγιεῖς βάσεις τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Ἔτσι, σὲ κάθε εὐκαιρία, στοὺς πύρινοὺς λόγους του καὶ στὰ κυρήγματά του, στηλίτευε τὶς καταστάσεις αὐτὲς καὶ καλοῦσε σὲ ἀνάνηψη.

δ) Ὁρατὴ ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἔργο καὶ ἡ προδιαγεγραμμένη ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι δυνατὸ νὰ μεταβληθοῦν ἀπὸ θεωρία σὲ πράξη μὲ τὴν ὀρατὴ ὀργάνωσή της. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἔλαβε μέριμνα γιὰ τὴν ἐνίσχυση παντοιοτρόπως τοῦ κλήρου, γιὰ τὴν καλύτερη ὀργάνωση τοῦ πνευματικοῦ ἔργου τῶν Ἐνοριῶν, γιὰ τὴν ἴδρυση Συνδέσμων Γυναικῶν καὶ Φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων καὶ ἄλλων ὀργανισμῶν. Προέβη στὴν ἀναδιοργάνωση καὶ ἐνίσχυση τῶν θερινῶν Κατασκηνώσεων, τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων καὶ τοῦ κηρυκτικοῦ ἔργου στὶς Ἐνορίες.

Γιὰ τὴν ἐπίτευξη αὐτῶν τῶν στόχων καὶ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας ὑλοποίησε στὸ ἀκέραιο τὴ διακήρυξή του κατὰ τὴν εἰς Ἀρχιεπίσκοπο ἐνθρόνισή του, δηλαδή «τὴν λελογισμένην διαχείρησιν, ἀνάπτυξιν καὶ ἀξιοποίησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας», γιατί, ὅπως εἶπε, «ἄνευ τῶν ἐπαρκῶν πόρων τῆς ὁποίας δύσκολος ἂν μὴ ἀδύνατος καθίσταται ἡ τελετουργικὴ, ἡ πνευματικὴ, ἡ ἐθνικὴ, ἡ κοινωνικὴ, ἡ φιλανθρωπικὴ καὶ ἄλλη πολύμορφος ἀποστολὴ καὶ δραῖσις τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ κόσμῳ» (Ἀπ. Βαρνάβας, 1977, σέλ. 479). Ἔχουμε καθήκον νὰ τονίσουμε αὐτὸ τὸ σημεῖο καὶ νὰ ἀποκαταστήσουμε τὴν ἀλήθεια, γιατί οἱ οικονομικὲς καταστάσεις τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἀρχιερατείας του δὲν βαρύνουν τὸν ἴδιο, λόγω τῆς ἀσθένειας ποὺ τὸν ταλάνιζε ἐπὶ μακρόν.

ε) Ὁμολογοῦσα Ἐκκλησία καὶ ἀγωνιζόμενο Ἔθνος. Ὅταν, ἀπὸ Χωρεπίσκοπος Κωνσταντίας, ἀναδείχθηκε Μητροπολίτης Πάφου, ἦταν ἀνοικτὲς καὶ αἰμάσσουσες οἱ πληγὲς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κρίσεως τοῦ 1973. Ὁ ἐνθρονιστήριος λόγος του

ὡς Μητροπολίτη Πάφου, πάλλει ἀπὸ τὴν ἀγωνία γιὰ τὴν ἔκρουμη κατάσταση πὺν δημιουργήθηκε, μὲ ὄρατοὺς πλέον τοὺς κινδύνους γιὰ τὴν Κύπρο ἀπὸ τὶς ἐπεκτατικὲς διαθέσεις τῆς Τουρκίας. Οἱ τρεῖς καθαιρεθέντες Μητροπολίτες ἔθεσαν ὑπὸ ἀμφισβήτηση καὶ θεώρησαν ὡς ἀσυμβίβαστο τὸ συνδυασμὸ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώματος μὲ ἐκεῖνο τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ Ἐθνάρχου Μακαρίου, ὡς γνωστὸ βεβαίως, ἐξικνούμενοι ἀπὸ ἀλλότριους σκοποὺς καὶ στόχους.

Ὁ ἐθνικὰ καὶ ἱστορικὰ ἀσυμβίβαστος ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, ἓνας ἐκ τῶν βασικῶν πρωταγωνιστῶν καὶ ὑποστηρικτῶν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου, ὁ ἀείμνηστος Χρυσόστομος Α', διακήρυσσε τότε: «Μετὰ βδελυγμίας καὶ ἀποτροπιασμῶ ἀπορρίπτω τὰ ὑστερογενῆ ἐφευρήματα περὶ τοῦ δῆθεν ἀσυμβίβαστου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ιδιότητος καὶ τῆς Ἐθνικῆς αὐτοῦ ἡγεσίας. Γνωστὸν τοῖς πᾶσι τυγχάνει, ὅτι ἐν ἡμέραις χαλεπαῖς καὶ ἐν ἐθνικαῖς τρικυμίασι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐγένετο τὸ ἀσφαλὲς καταφύγιον καὶ ὁ λιμὴν τοῦ χειμαζομένου γένους» (Ἀπ. Βαρνάβας, 1973, σέλ. 275). Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ καθόριζε τὴ σχέση Ἐκκλησίας καὶ Ἐθνους στὸ ἱστορικὸ παρελθόν, στὸ παρὸν καὶ στὸ μέλλον.

Πολλῶ μᾶλλον, ἡ Ἐκκλησία εἶχε καθῆκον νὰ ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὴν ἀνακούφιση τῶν προσφύγων, τὴν ἐνίσχυση τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἀγνοουμένων, τὴν ἐπούλωση τῶν πληγῶν τῆς Εἰσβολῆς. Εἶχε καθῆκον νὰ ἀγωνισθεῖ γιὰ τὴ δικαίωση τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν ἐλευθερία τῆς κατεχόμενης Πατρίδας μας. Ὅλα αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ ἀποτελοῦσαν καθημερινὸ μέλημα τοῦ σεπτοῦ ἀείμνηστου Ἱεράρχου.

Ὅπως ἡ Εἰσβολὴ καὶ κατοχὴ πλήγωσε τὴν καρδιά τοῦ μαγαλόπτερου Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου καὶ τὸν ὀδήγησε στὸν πρόωρο θάνατο, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἡ ἀγωνία γιὰ τὸ ἀβέβαιο μέλλον καὶ τὴ συνεχιζόμενη κατάσταση καὶ τῶν ἐπιπτώσεων τῆς Εἰσβολῆς, προσέβαλε ἀνεπανόρθωτα τὴν υἰγεία αὐτοῦ πὺν

ἔπαλλε ἀπὸ ἐθνικῆ συγκίνηση ἀκούγοντας τὸν ὕμνο: «Τῆ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια», ἢ τὸν Ἐθνικὸ Ὑμνο, καὶ ἔφυγε πέρυσι, παραμονὲς τῶν Χριστουγέννων, κουβαλώντας τὸ θρήνο τῆς κύπριας μάνας γιὰ τὸ χαμὸ τῶν παιδιῶν τῆς ἔνεκα τῆς ἀδικίας καὶ τῶν συμφερόντων τῶν δυναστῶν τοῦ κόσμου. Ὄντως, ὅπως τὸ προεῖπε, ὁ Ἀρχιεπισκοπικὸς θρόνος ἔγινε πολλαπλῶς γιὰ ἐκεῖνον «Γολγοθᾶς μαρτυρίου».

Τώρα ποὺ βρίσκεται πλέον στὴ θριαμβεύουσα Ἐκκλησία εὐχόμεστε ὅπως, ὁ μεγαλοδύναμος Κύριος, ὁ ἐξουσιαστὴς τῶν ἀρχόντων τοῦ κόσμου τούτου, ὁ δίκαιος Κριτὴς, ὁ αἰώνιος Σωτὴρας ποὺ ἐνανθρώπησε γιὰ νὰ θεοποιήσει τὸν ἄνθρωπο, νὰ τοῦ προσφέρει τὴν ἀνάπαυση. Εἴμαστε βέβαιοι ὅτι, αὐτὸ ποὺ στερήθηκε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ἐπίγειου βίου του, τὴν τελετουργία δηλαδὴ ἐνώπιον τοῦ ἐπίγειου θυσιαστηρίου, ποὺ τόσο ἀγαποῦσε καὶ μὲ βαθειὰ πίστη καὶ φόβο Θεοῦ προσήγγιζε ὡσάκις λειτουργοῦσε, εἴμαστε βέβαιοι λέγω, ὅτι συνεχίζει νὰ τελεταρχεῖ ἐνώπιον τοῦ οὐράνιου θυσιαστηρίου καὶ ἀπολαμβάνει τῶν ἄφθαρτων καὶ αἰώνιων καρπῶν τῆς θείας θεωρίας. Ἀμήν. Γένοιτο.